

*Прохорова М.Е.,
к.е.н., доцент
кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
Осика Ю.О.,
студентка IV курсу
спеціальності «Міжнародні економічні відносини»*

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ПОТУЖНОСТЕЙ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті досліджується залучення потужностей транснаціональних корпорацій в національне господарство України, діяльність українських транснаціональних корпорацій, переваги та недоліки діяльності іноземних ТНК в економіці України.

Ключові слова: *транснаціональні корпорації, інвестиційна привабливість, потужності національних корпорацій.*

Постановка проблеми. Для ослабленого національного господарства України, не менш важливим фактором є залучення додаткового іноземного капіталу та інвестицій, які можуть допомогти відновити економіку країни, а також надати поштовх для її подальшого розвитку. Тому необхідно з'ясувати:

- з'ясувати ситуацію в Україні щодо залучення додаткових потужностей ТНК;
- визначити шляхи залучення потужностей ТНК в економіку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам дослідження феномену ТНК, економічного механізму їх функціонування, пріоритетів та проблем розвитку в умовах глобалізації присвячено ряд праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Авторами Р. Робінзоном, С. Кіндлбергером, Х. Перлмутером, Ф. Руттом, С. Хіршем, Т. Ангмоном здійснений аналіз передумов, етапів формування і факторів розміщення транснаціональних компаній. Білоус Т.Я, Білошапка В.А., Рокоча В., Плотніков В., Новицький В., Руденко Л., Рогач О.І., Шнирков О.І. дослідили типи, організаційні форми інтеграції компаній, механізм їх функціонування.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, не дивлячись на такий науковий здобуток, поведінка ТНК постійно змінюється, їх вплив на нові економічні системи неоднозначний, що потребує постійного наукового моніторингу.

Формування цілей статті. Метою статті є з'ясування ситуації в Україні щодо залучення потужностей ТНК, а також визначення шляхів залучення потужностей ТНК в економіку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розміщення на території України потужностей ТНК – це одна із заповуток надходження прямих іноземних інвестицій в нашу державу.

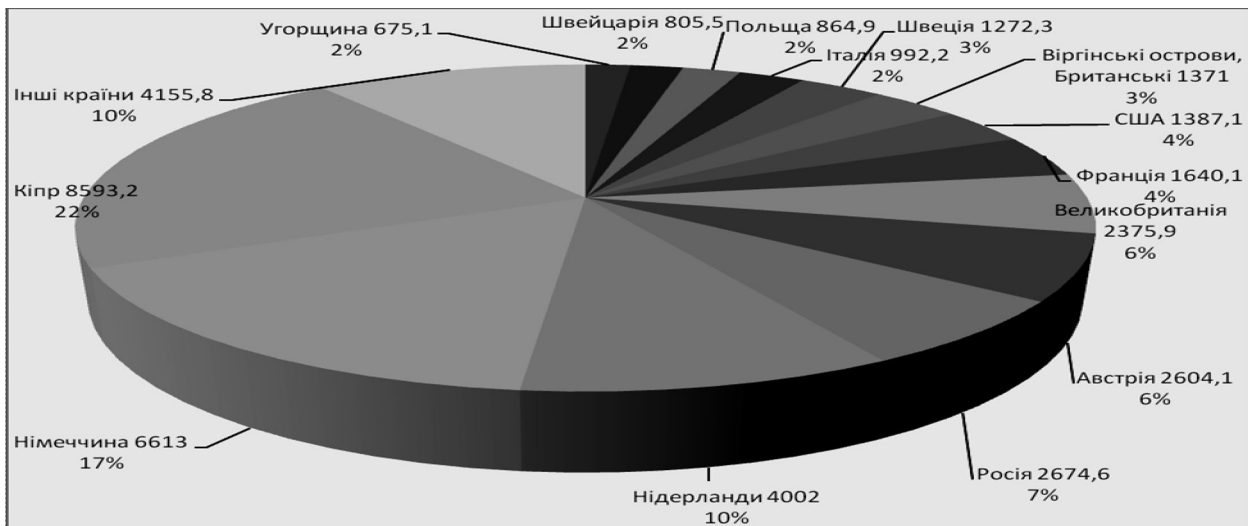

Рис. 1. Обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну станом на 01.01.2011 року, млн. дол. США

Примітка: побудовано автором за даними з офіційного сайту Міністерства економіки України.

Вплив прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій на економічний розвиток носить суперечливий характер.

З однієї сторони, для України є доцільною державна політика використання переваг транснаціоналізації економіки із одночасним захистом національного виробника у визначених галузях та створення передумов виходу українських компаній на закордонні ринки, а з іншої негативний вплив інвестицій ТНК на економічні процеси в Україні необхідно звести нанівець збалансованою системою державного регулювання іноземних інвестицій.

Таблиця 1

Переваги та недоліки залучення іноземних інвестицій

Переваги:	Недоліки:
можливість розвитку виробництва, створення нового підприємства або реорганізація старого;	бажання мати монопольне становище у певній галузі країни-реципієнта;
урахування і задоволення потреб споживачів країни-реципієнта;	контролювання внутрішніх ринків;
збільшення податкових надходжень до бюджету;	знищення національних виробників, як менш конкурентоздатних;
створення робочих місць, навчання, підготовка та підвищення кваліфікації працівників;	технологічна залежність філій від материнської компанії;
зростання рівня добробуту та доходів населення;	здійснення контролю діяльності діючих підприємств країни-реципієнта;
впровадження інноваційних технологій, новітніх розробок і високотехнологічних процесів.	створення екологічно-небезпечних виробництв, які заборонені або значно обмежені в країні базування.

Збільшення привабливості України для іноземних інвесторів залежить від темпів ринкової трансформації економіки, макроекономічної стабілізації, характеру структурних перетворень. Наявність розвинутого внутрішнього ринку капіталу є важливою передумовою створення конкурентоспроможного інвестиційного клімату країни. Нерозвинутість фондового ринку, фінансової інфраструктури значно ускладнює процес залучення прямих іноземних інвестицій.

Нині, від ефективності інвестиційної політики залежить оновлення виробництва, модернізація і нарощування основних засобів підприємств народного господарства, успіх структурної перебудови економіки. Слід зазначити, що в нинішніх умовах надходження іноземних інвестицій в економіку є чинником зростання ВВП, важливим джерелом створення робочих місць, врешті, сприяє успішній інтеграції України до європейського та світового господарства.

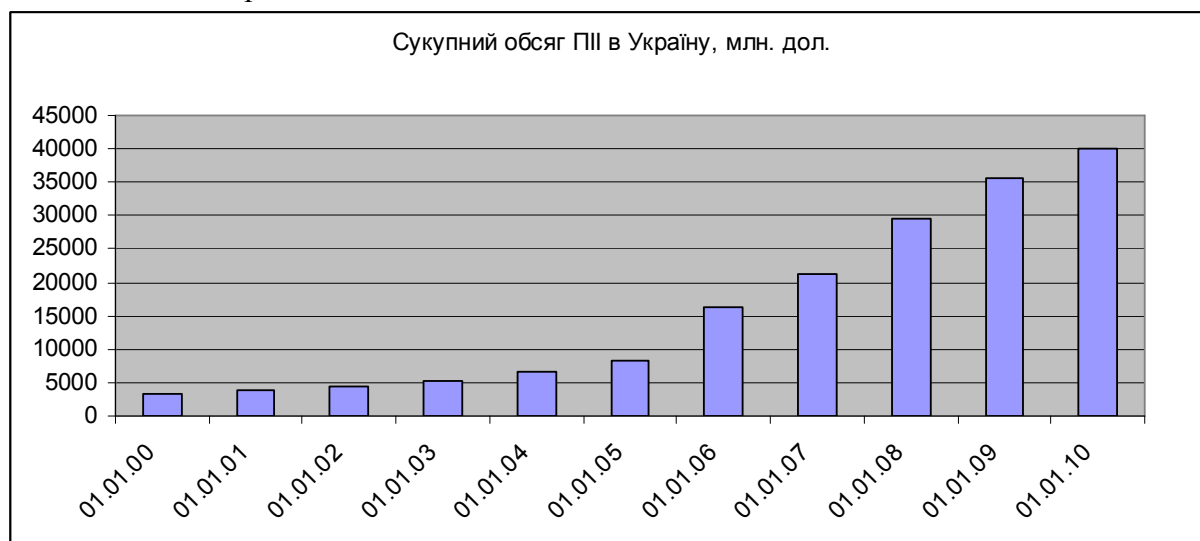

Рис. 2. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну
Джерело: Державний комітет статистики України

Проведений аналіз динаміки виявив, що станом на 1 січня 2010 року сукупний обсяг отриманих інвестицій становив більше 40 млрд. доларів, цікавим є той факт, що за перший квартал 2010 року обсяг залучених інвестицій вже перевищив цей показник у тому ж періоді 2009 року.

Таблиця 2

Динаміка залучення інвестицій в Україну

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ПІІ, млн. дол.	3282	3 875	4 406,20	5339	6657,6	8353,9
Темп росту		1,18	1,14	1,21	1,25	1,25
Темп приросту		0,18	0,14	0,21	0,25	0,25
Темп росту (до 2000)		1,18	1,34	1,63	2,03	2,55
Темп приросту (до 2000)		0,18	0,34	0,63	1,03	1,55
	1.1.2006	1.1.2007	1.1.2008	1.1.2009	1.1.2010	
ПІІ, млн. дол.	16375,2	21186	29489,4	35723,4	40026,8	
Темп росту	1,96	1,29	1,39	1,21	1,12	
Темп приросту	0,96	0,29	0,39	0,21	0,12	
Темп росту (до 2000)	4,99	6,46	8,99	10,88	12,20	
Темп приросту (до 2000)	3,99	5,46	7,99	9,88	11,20	

За 10 років сукупний обсяг залучених інвестицій збільшився в 12,2 разів, що свідчить про суттєве підвищення інвестиційної активності. Це обумовлено такими чинниками, як становлення позитивної динаміки промислового зростання, збільшення обсягів інвестування підприємствами з власних джерел внаслідок покращення їхнього фінансового стану, активізація внутрішнього інвестиційного та споживчого попиту, внаслідок зростання доходів населення та ін. Найбільший темп росту інвестицій відбувся у 2005 році – зростання обсягів інвестицій майже в два рази було зумовлено купівлею «Криворіжсталі» [8].

В кризові 2008-2009 роки обсяг залучених інвестицій суттєво впав через погіршення інвестиційного клімату України, визнанням більшістю рейтингових агентств її стану на межі дефолту. Фактично за 2009 рік Україна залучила інвестицій менше, ніж в будь-якому з попередніх 10 років. Цікаво, що такий спад інвестицій в Україну відбувся на фоні того, що країни з перехідною економікою залишилися єдиною групою країн, обсяг інвестицій в які за кризові роки не зменшився, а збільшився.

Аналізуючи основні об'єкти діяльності, а саме діяльності ТНК можна визначити ряд переваг для України:

1. Приплив іноземних інвестицій;
2. Збільшення податкових надходжень;
3. Стимулювання конкуренції;
4. Зростання продуктивності праці і зайнятості;
5. Нові технології виробництва і управління;
6. Збільшення ВВП.

Поряд з рядом переваг існує і низка недоліків функціонування ТНК на території України, оскільки основне завдання корпорації – досягнення максимального прибутку, а не соціальний ефект. Звідси можна визначити ряд негативних факторів для економіки:

- загострення соціальних і політичних проблем;
- втрата економічного суверенітету;
- підрив економічної безпеки країни через можливий неконтрольований вплив капіталу закордон;
- можливість масового відтоку іноземних інвестицій з економіки приймаючої країни, що може викликати закриття підприємств та виникнення пов'язаних з цим негативних явищ.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є створення та розвиток власних ТНК, які б займалися видобутком та переробкою сировини, виготовлення з неї продукції та її продажем. Формування українських ТНК може стати одним з стратегічних пріоритетів державної політики, яка за умови створення відповідного зовнішнього середовища (податкового стимулювання, у тому числі вибіркоче стимулювання перспективних підприємств і областей), сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки і за рахунок ексклюзивних можливостей ТНК забезпечить виживання національних підприємств. В той час, як “чистий національний виробник” неминуче програє конкурентну боротьбу. При цьому забезпечення балансу між іноземними і “українськими” ТНК загострить конкурентну боротьбу на ринку і сприятиме як кращому задоволенню потреб споживачів, так і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. ТНК активно впливають на реструктуризацію виробництва, тому доцільним є оновлення технологічної бази підприємств, що дасть можливість більш швидше і якісніше здійснювати виробництво продукції, яка буде конкурентоспроможною з іноземною [7].

Україна як держава, що розвивається, є досить привабливою приймаючою країною для ТНК, про що свідчить активне зростання кількості дочірніх компаній та філіалів транснаціональних корпорацій у різних сферах вітчизняної економіки. Більшість іноземних інвесторів приваблює передусім великий внутрішній ринок України (близько 50 млн. споживачів). Ще однією з переваг для операцій транснаціональних фірм є економіко-географічне розташування України, а також традиційні економічні зв'язки управлінських фірм із компаніями країн СНД, Балтії, які склалися в попередні роки і зберегли своє значення в період ринкової трансформації механізму взаємного співробітництва, роблять Україну привабливим плацдармом для освоєння ринків сусідніх країн. Схожа структура споживання, подібність або близькість виробничо-технічної й технологічної бази в багатьох галузях країн СНД полегшують реалізацію стратегії ТНК [6].

Також слід проаналізувати розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіками. Цей розподіл ми бачимо на рис.3.

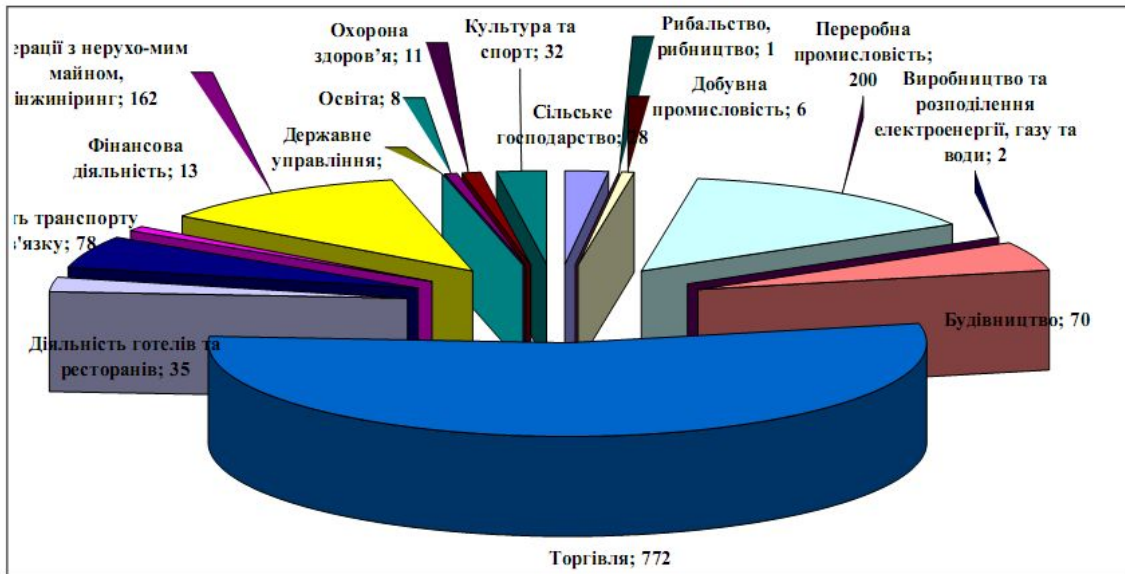

Рис.1. Розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки [8]

Рис. 3. Розподіл іноземних підприємств в Україні за галузями економіки

Більша частина ТНК зосереджена в галузі торгівлі та ремонту, в переробній промисловості, в операціях з нерухомістю, будівництві (рис. 3).

Як бачимо, іноземні компанії не прагнуть вкладати кошти у високотехнологічні галузі, а більшість інвестицій направляють на торгівлю – галузь, яка дозволяє швидко отримувати високі прибутки. Переробна промисловість також виступає пріоритетною галуззю для іноземних інвесторів, що є позитивним для економіки України. Адже саме переробна промисловість дозволяє виробляти кінцевий продукт і оновлювати технологію переробки. Наступними за пріоритетністю є галузь нерухомості та будівництва.

Ці дві галузі є традиційно привабливими для іноземних інвесторів в економіках, що розвиваються. Іноземні інвестиції у будівництво дозволили Україні зайняти вигідну позицію на світовому ринку в цій галузі. Україна активно експортує послуги будівництва на світовий ринок.

Однак, негативними залишаються показники в основних галузях економіки України: добувна промисловість, сільське господарство, енергетична галузь. Недоінвестування цих галузей призводить до їх відставання від міжнародного рівня, застарівання обладнання, руйнації.

Необхідно стимулювати створення українських ТНК, в першу чергу в таких галузях як харчова промисловість, галузі машинобудування і металообробки, фінансова, страхова та торговельна сфери, які здатні забезпечити міжнародну конкурентоспроможність економіки України на багато років вперед. Важливо враховувати, що в тих сферах, де наша країна накопичила певний технологічний потенціал (ракетно-космічний, авіаційний, металургійний, хімічний промисловості) не варто покладатися на іноземний капітал як основне джерело фінансування розвитку. Тут важливо формувати власні ТНК. Навряд чи варто «віддавати» іноземним компаніям і сектор харчової промисловості, який забезпечує продовольчу безпеку країни.

Потужний природний потенціал нашої країни забезпечує Україні широкі можливості для створення в окремих галузях корпорацій повного замкненого циклу, які займалися б видобутком сировини, її переробкою, виготовленням із неї продукції та її реалізацією. І певні кроки в цьому напрямі вже зроблено – деякі фінансово-промислові групи, які фактично спромоглися створити повний цикл виробництва і мають власні компанії за кордоном, формально відповідають статусу ТНК хоча вони і поступаються зарубіжним

транснаціональним конкурентам величиною своїх активів, доступними ресурсами, рівнем менеджменту, вартістю запатентованих технологій.

Таблиця 3

Профіль українських компаній, що відповідають статусу ТНК

Назва компанії	Сфера інтересів на міжнародному ринку	Країни інтересів компанії
«System Capital Management» (SCM)	гірничо-металургійні підприємства	Італія, Швейцарія, Туреччина
Група «Приват»	металургія, нафта (найбільший світовий виробник марганцевих феросплавів)	Росія, Румунія, Польща, США
Корпорація «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД)	вертикально інтегровані холдинги по ланцюгу «вугілля – кокс – метал»	Угорщина, Польща
Корпорація «Інтерпайп»	трубна промисловість, металургія, виробництво феросплавів (найбільший в світі постачальник силікомарганцю)	Білорусь, Швейцарія, Росія (створені дочірні компанії). Продукція постачається у понад 70 країн світу.

Створення українських компаній, що відповідають статусу ТНК сприятимуть захисту національних економічних інтересів; подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їх виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі в глобальних і трансформаційних процесах; впровадженню нових технологій і дозволить здійснити модернізацію виробництва; забезпечить зайнятість для місцевого населення, при збільшенні заробітної плати й поліпшенні соціального забезпечення працюючих, сприяють підвищенню кваліфікації працюючих і загального рівня утвору населення країни розташування дочірніх структур; підключенню національних виробників до системи міжнародного поділу праці, при чому підсилиться міжнародна кооперація й спеціалізація виробництва.

Великі можливості на міжнародному ринку мають українські виробники горілки, велика частка виробництва яких спрямовується на експорт. Так, українські компанії «Nemiroff», «Союз-Віктан», «Хортиця» вже визнані на світовому рівні та мають одні з найбільших в світі темпи зростання. Неабияким проривом на світовій арені стала українська ТМ «Хортиця», яка хоча і має на сьогоднішній день статус регіональної (експорт не перевищує 30% обсягів виробництва), посіла третє місце у рейтингу. Вітчизняні виробники горілки активно проникають у виробничий сектор економік країн близького зарубіжжя – Росії, Білорусі, Польщі [3].

На превеликий жаль слід визнати те, що існує ряд перешкод на шляху до формування українських транснаціональних структур:

- нестабільність економічної та політичної ситуації в державі;
- нерозвиненість законодавчої бази у питаннях статусу та діяльності транснаціональних корпорацій;
- потужна конкуренція з боку існуючих світових ТНК, які є лідерами у більшості галузей;
- низька конкурентоспроможність української продукції;
- відсутність відповідної науково-технічної, інноваційної бази, яка б могла конкурувати з технологіями іноземних ТНК;
- порівняно низький рівень менеджменту;
- великий податковий тягар;
- високий рівень інфляції тощо.

Але задля формування необхідних передумов створення українських транснаціональних корпорацій та забезпечення можливостей розвитку необхідно вжити ряд заходів.

По-перше, важливо сприяти участі українських компаній у спільних проектах зі світовими ТНК. Державна стратегія підтримки українських компаній, що орієнтовані на зарубіжні ринки, має базуватися на прискореному розвитку підприємств певних ключових галузей, піднятті технологічного, наукового, інноваційного потенціалу українських підприємств.

По-друге, з урахуванням політичних змін в світі на передній план виходять питання забезпечення економічних інтересів держав, посилення конкурентоспроможності їх товарів і послуг на світових ринках. Підтримка і захист національних товаровиробників, збільшення їх експорту зводиться багатьма країнами в ранг державної політики, одного з пріоритетів національної безпеки.

По-третє, необхідно відмовитися від штучних галузевих обмежень або дискримінації ТНК українського походження в питаннях інвестування в ті або інші галузі вітчизняної економіки. У галузевому аспекті увагу ТНК все більш привертають сфера послуг і інфраструктури, які раніше мало цікавили міжнародні компанії і були переважно сферами діяльності природних монополій. В даний час вони перетворилися на конкурентні галузі з великим потенціалом для прибуткового інвестування.

Підводячи підсумки проведеного дослідження вважаємо за доцільне зробити такі висновки.

Стратегія економічного розвитку України передбачає сприяння процесам транснаціоналізації українського корпоративного капіталу на користь нарощування його конкурентоспроможності і фінансового потенціалу, а не боротьбу з ними через реприватизацію.

Формування українських ТНК може стати одним з стратегічних пріоритетів державної політики, яка за умови створення відповідного зовнішнього середовища (податкового стимулювання, у тому числі вибіркоче стимулювання перспективних підприємств і областей), сприятиме підвищенню конкурентоспроможності економіки і, за рахунок ексклюзивних можливостей, ТНК забезпечить виживання національних підприємств. При цьому, забезпечення балансу між іноземними і українськими ТНК загострить конкурентну боротьбу на ринку і сприятиме як кращому задоволенню потреб споживачів, так і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Висновки. Таким чином, найперспективнішими для формування українських ТНК областями є ВПК, машинобудування, авіаційна, ракетно-космічна, металургійна і хімічна промисловість, електроніка, транспорт, легка і харчова промисловість, наукові дослідження, програмування і веб-дизайн.

Список використаних джерел:

1. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник / За ред. С.О. Якубовського, Ю.Г. Козака, О.В. Савчука – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 488с.
2. Рогач О.І. Міжнародні інвестиції. Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій. – Київ: Либідь, 2005. - 720с.
3. Муквич О.І. «Діяльність транснаціональних корпорацій в Україні». Монографія.
4. Котельбан С.В., Савчук М.М. «Вплив транснаціональних корпорацій на національну економіку». Монографія.
5. Чорна Н.В., Шнайдер І.М. «Стан та перспективи розвитку транснаціональних корпорацій». Монографія.
6. <http://economics.unian.net>
7. <http://www.niss.gov.ua> – Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України.

8. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Офіційний сайт Державного комітету статистики України.

ПРОХОРОВА М.Е., ОСИКА Ю.О. ПУТИ ПРИВЛЕЧЕНИЯ МОЩНОСТЕЙ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

В статье исследуется привлечения мощностей транснациональных корпораций в национальное хозяйство Украины, деятельность украинских транснациональных корпораций, преимущества и недостатки деятельности ТНК в экономике Украины.

Ключевые слова: транснациональные корпорации, инвестиционная привлекательность, мощности национальных корпораций.

PROKHOROVA M.E., OSIKA Y.O. WAYS OF BRINGING IN OF POWERS OF MULTINATIONAL CORPORATIONS IN THE ECONOMY OF UKRAINE

The article examines the capacity to attract transnational corporations to the national economy of Ukraine, Ukrainian activities of transnational corporations, the advantages and disadvantages of foreign multinationals in the economy of Ukraine.

Keywords: multinational corporations, investment attraction, power of national corporations.